

ЛЬВІВСЬКІ НУМІЗМАТИЧНІ ЗАПИСКИ

У НОМЕРІ:

Ярослав Книш (м. Львів)	
Невідомі монети князя	
Юрія-Болеслава Тройденевича	2
<i>Василь Спільник (м. Червоноград)</i>	
Знахідка антонініана імператора Квіта	6
<i>Сергій Кулешов (м. Київ)</i>	
Наслідування європейських монет V-VIII століть, знайдені в Україні	7
<i>Олександр Литвинчук /м. Рівне/</i>	
Історія гривні	12
<i>Дмитро Гулецький (м. Мінськ, Беларусь)</i>	
<i>Юрій Зайончковський (м. Харків)</i>	
Ранні типи "Колюмн" (без крапок, з крапками зліва та справа), нанесених на двомовних аспрах	
Давлата Берди	15
<i>Андрій Бойко-Гагарін (м. Київ)</i>	
Фальшивий ризький драйпелькер	
Густава Адольфа 1622 року	21
<i>Андрій Карач (м. Гродно, Беларусь)</i>	
Невідомий проект емісії мідних монет з часів Сигізмунда Августа	22
<i>Роман Лозинський (м. Жовква)</i>	
Різновиди штемпелів монет Речі Посполитої XVI-XVII ст.	24
<i>Андрій Бойко-Гагарін (м. Київ)</i>	
Особливості фальшування монет на Волині у XVI-XVII століттях	25
До 500-річчя битви під Оршею	28
Історія прижиттєвих медалей князів Острозьких	31
<i>Василь Попович (м. Львів)</i>	
Бони жидачівського староства	34
<i>Петро Сов'як (с. Старе Село, Дрогобиччина)</i>	
До річниці київського майдану – революції гідності	35
<i>Сергій Белопольський (м. Львів)</i>	
Золоті монети, карбовані у Львові в 1660-1661 роках	37
<i>Андрій Крижанівський (м. Львів)</i>	
Історія української церкви в нумізматиці	41
<i>Ігор Кучеренко (м. Львів)</i>	
До питання про фальшування грошей у міжвоєнній Польщі: на матеріалах Державного архіву Івано-Франківської області	46
10 років Львівським нумізматичним запискам	49
<i>Сергій Пивоваров, Олександр Кагрян (м. Київ)</i>	
Нумізматичні дослідження мовознавця із світовим ім'ям	51
<i>Віталій Манзуренко /м. Львів/</i>	
Він завжди намагався бути першим	53
<i>Андрій Бойко-Гагарін</i>	
Намісто із монетами Західної Європи, знайдене в Умані	55
<i>Андрій Карач /м. Гродно, Беларусь/</i>	
Про початок діяльності Вільнюського монетного двору в часи Олександра Ягеллончика (1495-1506 рр.)	56
До 150-річчя з дня народження митрополита Андрея Шептицького	60
<i>Андрій Крижанівський (м. Львів)</i>	
Зображення храму на київських монетах другої половини XIV ст.	61
<i>Володимир Швець (Львів)</i>	
Традиції друкування паперових грошей у Львові (з нагоди 100-ліття емісії львівських корон)	66

№ 11-12
2014-2015

Науково-популярний часопис

Головний редактор
Роман Шуст

Редакційна колегія:
Сергій Белопольський
Олексій Валько
Андрій Крижанівський
Володимир Швець
Володимир Шлапінський

Відповідальний секретар
Андрій Крижанівський

Світлини
Василь Павлів

Художньо-технічний редактор
Олексій Валько

Комп'ютерне макетування
Ірина Семенко

Здано на складання 20.04.2015.
Підписано до друку 18.02.2016.
Формат 60x90/8. Папір крейдяний.
Друк офсетний. Наклад 500 пр.

Друк

Видруковано у ТзОВ "Простір-М"
Свідоцтво ДК № 2167 від 21.04.2005 р.
79000 м. Львів, вул. Чайковського, 27.
Тел. 032 261-09-05, e-mail: prostir@litech.net

Адреса для кореспонденції:

Україна, 79000
м. Львів, вул. Університетська, 1
кімн. 338
t-mail: LNZ_journal@ukr.net

Контактні телефони:
(032) 274-79-26, (032) 296-45-29

Редакція не завжди поділяє погляди
авторів публікацій.
За достовірність фактів, цифр, точність імен
та прізвищ відповідають автори статей, а за зміст
реklamних матеріалів – рекламодавці.

Усі права захищені.
Передрук можливий лише з дозволу редакції.

Про початок діяльності Вільнюського монетного двору в часи Олександра Ягеллончика (1495-1506 рр.)

Здавалося б монети Олександра достатньо добре вивчені і проаналізовані. Є низка великих і не надто великих досліджень, присвячених цьому. Оскільки на самих монетах відсутнє датування, то різні дослідники в різні часи висували свої думки стосовно датування емісій і початку діяльності самого монетного двору за його правління.

У 1492 році, зі смертю Казимира переривається династична унія між Великим князівством Литовським (ВКЛ) і Польським королівством. Литву успадковує Олександр, а Польщу – Ян Ольбрахт. В зв'язку із цим польський дослідник Йоахім Лелевель вважав, що литовські монети не могли містити на собі польський герб, а коронні монети не вживали польського аж до посольства у 1499р. [9, с. 20]. Справді, це посольство мало на меті політичне і економічне зближення двох держав і сприяло покращенню стосунків між ними [13, с. 129-130]. Й. Лелевель у даному випадку плутає поняття: “Погоня” і “Орел” не являлися тоді гербами, а винятково династичними символами Гедиміновичів та Ягеллонів. Інший польський нумізмат Ф. Пекосінський вважав, що Олександр розпочав карбування литовської монети за зразком польських лише у 1501 р. [13, с. 129-130] і швидше за все після прийняття польської корони. Проте, Й. Лелевель і Ф. Пекосінському не були відомими архівні джерела, які стосувалися віленської монетарні наприкінці XV ст.

9 червня 1499р. господарський маршалок Ян Літавор Храптович подає Великому князю звіт про діяльність монетарні за 4 роки. Від 1495р. до червня 1499р. вона принесла прибутку в розмірі 61 920 золотих, рахуючи 22 гроші на золотий. За згаданий період в монету перекарбовано 24 658 і 2 скойці срібла. Сума всіх видатків на випуск монет склала 56 041 копу і 26 грошів [10, с. 338]. З цього звіту невідомо, які номінали випускав віленський монетний двір з 1495р. до 1499р. і чи вона функціонувала до

1495р. В документі не йдеться про відкриття монетарні і закупівлі необхідного обладнання, що вимагало доволі великих коштів. У зв'язку з цим Мар'ян Гумовський зробив висновок, що це не був перший звіт монетного двору і що він працював раніше [7, с. 8]. Проте слід погодитися з литовськими дослідниками Е. Іванаускасом [8, с. 12-13] і Е. Рэмецасом [12, с. 58], що це був все таки перший звіт і вільнюська монетарня розпочала емісію лише у 1495р. Адже відкриття монетарні і організація її безперервної роботи вимагало великих організаційних заходів. Для цього Олександр, після приходу до влади, необхідно було б пару років. Новий великий князь прийняв державу у дуже неспокійний час – продовжувалася війна з Московією, яка завершилася у 1499 році підписанням “вічного миру” [6, с. 156-218].

ВКЛ не мало власних родовищ срібла і була вимушена купувати його. Ймовірно саме тому був прийнятий закон про заборону вивозу срібла з Князівства. Так, у травні 1495р. Петро Дзяржкович у Смоленську забрав у можайського купця Януша Андрійовича Малишкіна 22 гривні срібла. Він обгрунтував це тим, що “заповідано із Литовськіє землі срібло в наші землі возити”. Незадоволення цим фактом було висловлено литовським послом, які прибули у Москву. Московська сторона вимагала повернення срібла, обіцяючи надалі дотримуватися заборони на вивіз срібла з Литви [5, с. 193].

Через два місяці таку ж ситуацію розглядали і взаємні посольства між Литвою та Московією [5, с. 209, 216].

Е. Іванаускас і Р. Дучіс відзначають ще декілька кроків, які передували реформуванню грошової системи. У 1495 р. з економічних причин було виселено євреїв, яких пов'язували з грошовою спекуляцією та фальшуванням грошей. Мова йде про спекуляцію “новими” і “старими” грошами. Другим важливим заходом при проведенні реформи було створення у Вільнюсі в 1495

Литовський півгріш Олександра.
Масштаб 2:1.

Литовський денар Олександра.
Масштаб 3:1.

році ювелірного цеху. Внаслідок цього було обмежене коло осіб, котрі могли працювати з дорогоцінним металом [8, с. 14].

Раніші звістки (до 1495р.) про роботу монетарні відсутні, проте беларуський дослідник Ш. І. Бектінеєв у своїй монографії, не покликаючись на жодні джерела, в різних місцях загалом дає різну хронологію цих подій: монетарня відкрита у 1492 р. [1, с. 9, 45, 71, 245, 247, 267, 297], біля 1492 р. [1, с. 70, 177, 240, 297], після 1492 р. (у тексті помилка – 1482 р.) [1, с. 32].

М. Гумовський, автор класичної монографії, присвяченої діяльності Віленського монетного двору у XVI-XVII ст., стверджує, що монетний двір працював при житті Казимира і випускав монети без літери “А”, яка означала “Олександр”, котрий тоді ще не був великим князем. Як доказ наводить два архівних документи зі зборів Любартовичів Сангушків, котрі датує на 1491 – 1492 рр, де знаходяться згадки про курс литовського і празького гроша в переліку на денарії [7, с. 3-5]. До слова нами раніше було переконливо доказано помилковість датування цих джерел самим початком 90 - тих років XV ст. [4, с. 261-262].

Е. Іванаускас і Р. Дучіс у 2002 р. з посиланням на архівний документ, який був відомий лише С. Янушонісу, написали, що у 1489 році згадується віленський монетний майстер Генріх Шлягер [8, с. 14]. Деякі дослідники навіть розвинули цю інформацію, стверджуючи, що монетарня карбувала монети з іменем Олександра ще при житті його батька Казимира: тобто у 1489 році відбулася спроба відкриття нового Вільнюського монетного двору [2, с. 78; 3, с. 93-94].

Цікаво, що сам документ авторам невідомий і ніде не опублікований, а його існування підтверджує лише сам С. Янушоніс.

Така таємничість дозволяє припустити про нереальність існування такого документа або про спотворення звісток про нього. Залишається констатувати, що Вільнюський монетний двір розпочав свою діяльність лише у 1495 році, а не раніше. Всі докази про ранішу його діяльність слід визнати помилковими або недостатньо переконливими.

Використана література.

1. Бектінеєв, Ш. И. Денежное обращение на территории Беларуси в IX – XVI веках: нумизматические исследования / Ш. И. Бектінеєв. – Мн.: Беларуская навука, 2014. – 509 с.
2. Гулецькі Д., Грамыка А., Криваручка А. Манеты Беларусі (да 1707 г.) / Д. Гулецькі, А. Грамыка, А. Криваручка. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. – 216 с.
3. Гулецькі, Дз. Манеты беларускай даўніны / Дз. Гулецькі. – Мінск: Беларусь, 2007. – 159 с.
4. Карач, А. В. Документы и нумизматика ВКЛ (конец XV – первая половина XVI века): ошибки исследователей / А. В. Карач // Русь. Литва. Орда в памятниках нумизматики и сфрагистики: сборник научных статей. – 2015. – Вып. 1. – С. 260-263.
5. Сборник Императорского Русского Исторического Общества. Т. 35 / под ред.: Г. Ф. Карпова. – СПб.: Типография Ф. Евлонского и Ко, 1882. – XI, XXII, 869, 88 с.
6. Цемушаў, В. М. На ўсходняй мяжы Вялікага княства Літоўскага (сярэдня XIV – першая палова XVI ст.) / В. М. Цемушаў; навук. рэд. В. Ф. Голубеў; пераклад з рускай мовы Н. Бакшанская, М. Мартысевіч, С. Цемушаў. – Смаленск: Інбелкульт, 2014. – 464 с.
7. Gumowski, M. Mennica wileńska w XVI i XVII w. / M. Gumowski. – Warszawa, 1921. – 200 s.
8. Ivanauskas, E., Douchis, R. J. Lietuvos monetų kalybos istorija 1495–1769 / E. Ivanauskas, R. J. Douchis. – Vilnius: Savastis, 2002. – 312 p.
9. Lelewel, J. O monecie polskiej / J. Lelewel. – Poznań, 1862. – 53 s.
10. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494 – 1506). Užrašymų knyga 6 / parengė A. Baliulis. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001. – 506 p.
11. Piekosiński, F. O monecie i stopie menniczéj w Polsce w XIV i XV wieku / F. Piekosiński // Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydz. Hist.-Filozof. Akad. Umiejęt. w Krakowie. – 1878. – T. IX. – S. 1-320.
12. Remecas, E. XVI a. monetų apyvarta dabartinės Lietuvos teritorijoje / E. Remecas // Pinigų studijos. Ekonomikos istorija. – 2002. – Nr. 2. – P. 58-77.
13. Volumina legum: w 9 t. / Przedruk zbioru praw staraniem xx. pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782, wydanego. – Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859–1860. – T. 1: Ab anno 1347 ad annum 1547. – 1859. – XXI, 288, XII s.